

Nätverket Män mot hedersförtryck
Kontaktperson: Rasool Awla
Telefon 073-614 34 01

2008-10-02

Justitiedepartementet
Straffrättsenheten
Rosenbad 4
103 33 Stockholm

Remissvar (SOU 2008: 41)

Människohandel och barnäktenskap

– ett förstärkt straffrättsligt skydd

Contents

NÄTVERKET ”MÄN MOT HEDERSFÖRTRYCK”	3
FÖRORD.....	4
HEDERSRELATERAT VÅLD OCH BARN- OCH TVÅNGSÄKTENSKAP.....	5
VAL AV REFERENSER OCH KUNSKAPSKÄLLOR	5
UTBILDNING AV OFFENTLIGANSTÄLLDA.....	7
FÖRBUD MOT BARNÄKTENSKAP OCH DUBBEL STRAFFBARHET	9
DISPENS MÖJLIGHET FRÅN 18 ÅRS ÅLDERN.....	9
1904 ÅRS LAG OM VISSA INTERNATIONELLA RÄTTSFÖRHÅLLANDEN RÖRANDE ÄKTENSKAP OCH FÖRMYNDARSKAP	10
ÅTGÄRDER SOM FÖREGÅS ETT TVÅNGSÄKTENSKAP	10
HEMGIFT STRAFFBELÄGGS	12
BROTT SOM BEGÅS EFTER INGÅENDET AV TVÅNGSÄKTENSKAP	14
ANDRA SKÄL TILL ATT INTE KRIMINALISERA TVÅNGSGIFTE.....	14
MÄNNISKOHANDELSBROTT JÄMSTÄLLS MED TVÅNGSÄKTENSKAP	15
DE URSPRUNGLIGA ORSAKERNA BAKOM TVÅNGSGIFTE.....	16
MÖJLIGA ORSAKER TILL BARN- OCH TVÅNGSÄKTENSKAP I SVERIGE.....	19
VIKTEN AV KRIMINALISERING AV TVÅNGSÄKTENSKAP	19
SEKRETESSLAGSTIFTNING, FÖRVALTNINGSLAGEN TVÅNGSGIFTE GENOM OMBUD	21
SLUTORD OCH FÖRSLAG.....	23

NÄTVERKET ”MÄN MOT HEDERSFÖRTRYCK”

Nätverket bildades i september 2007 i Göteborg av ett antal män. Vi som ingår i nätverket har olika etnisk, kulturell och religiös bakgrund. Två är etniska svenskar. Meningen är att två män från varje land eller etnisk grupp som har haft hedersrelaterade problem i Sverige ska ingå i nätverket. Gemensamt för oss alla är att vi dels är insatta i problematiken, dels har tagit avstånd från och i årtal kämpat mot hedersrelaterat förtryck och tvångsäktenskap.

Ett av våra syften är att hålla den offentliga debatten om hedersrelaterat förtryck och våld levande och sprida kunskaper om dess orsaker och mekanismer. Vi vill göra allmänheten uppmärksam på den här företeelsen, som har blivit en del av dagens Sverige. Kort och gott vill vi motverka hedersrelaterat våld och förtryck genom att påverka attityderna hos människor som kommer från kyskhetskulturer. Vidare är meningen den, att vi som ingår i nätverket ska fungera som stöd för enskilda individer som drabbas av hedersrelaterat våld. Ett annat syfte är att fungera som referensgrupp för de myndigheter som kommer i kontakt med hedersrelaterade problem.

Den 17 januari innevarande år påbörjade vi vår första kampanj mot tvångsäktenskap. Kampanjen avslutades med en offentlig hearing i Folkets Hus i Göteborg den 12 april. Ett av våra syften med kampanjen var att aktualisera och synliggöra problemet. Huvudsyftet var att uppmärksamma lagstiftarna på denna företeelse som ofta sker i det tysta.

Svarande vid hearingen representerade en mängd olika verksamheter som på olika sätt kommer i kontakt med och måste ta ställning till barn- och tvångsäktenskap. Socialarbetare, kuratorer, psykologer och personal från skyddat boende delade med sig av sina erfarenheter. Representanter för olika invandrarorganisationer, religiösa samfund, polis, åklagare, nämndemän och advokater gav sina synpunkter på tvångsäktenskap. Flera riksdagsledamöter och kommunalpolitiker blev också utfrågade. Kampanjen fick mycket uppmärksamhet av medier och allmänhet.

FÖRORD

Nätverket ”Män mot hedersförtryck” lämnar synpunkter endast om den andra delen av utredningen, det vill säga barn- och tvångsäktenskap. Vår fokusering ligger på tvångsäktenskap. Vi är välmedvetna om att det inte är bara män utan även kvinnor, bland annat i sin egenskap av mödrar, som på ett eller annat sätt är delaktiga i att tvinga in en person i äktenskap. Men på grund av att det är mannen, främst fadern, som har sista ordet och som förfogar över sanktionsmedlen så utgår vi ifrån att det är mannen, i första hand fadern och i andra hand brodern, som är förövaren. Vi är också medvetna om att det inte bara är flickor som tvingas in i äktenskap utan även pojkar men i och med att andelen flickor som drabbas är oerhört mycket större än pojkar, runt 90 procent jämfört med 10 procent, så kommer vi i detta yttrande att utgå från att offren i första hand är kvinnor – såväl underåriga som vuxna. Vidare vill vi påpeka att det inte bara är bland invandrarfamiljer som tvångsäktenskap förekommer men på grund av att det är först och främst bland dem, och då främst de som härstammar från kyskhetskulturer, detta sker så kommer vi att lägga fokus på dem.

Nätverket Män mot hedersförtryck är positiv till att regeringen tog beslut om den aktuella utredningen. Uppdraget har varit att utreda om det gällande *straffrättsliga skyddet mot barn- och tvångsäktenskap är tillfredsställande*. Uppdraget är skäligt och nödvändigt med tanke på de tusentals ungdomar som i det jämställda Sverige mitt ibland oss tvingas in i äktenskap med någon som någon annan har valt.

Betänkandet innehåller lyckligtvis flera förslag till skärpning av lagstiftningen mot människohandel och barnäktenskap; förslag som förbättrar offrens situation och förstärker deras straffrättsliga skydd. Ett av dessa förslag är att kravet på dubbel straffbarhet ska slopas beträffande människohandel och tillåtande av barnäktenskap.

I betänkandet konstateras olyckligtvis att det tvång och de förfaranden som kan föregå ett tvångsäktenskap redan idag är kriminaliserade, och att det vare sig finns förutsättningar för eller behov av att kriminalisera ytterligare handlingar som kan föregå ingåendet av ett tvångsäktenskap. Vidare konstateras i betänkandet att det inte heller finns behov av att införa särskilda brottsrubriceringar som tar sikte på tvångsäktenskap som inte är barnäktenskap.

HEDERSRELATERAT VÅLD OCH BARN- OCH TVÅNGSÄKTENSKAP

Nätverket tycker att det är anmärkningsvärt att utredningen inte gör en seriös koppling mellan å ena sidan barn- och tvångsaktenskap och å andra sidan hedersrelaterat förtryck. Det hedersrelaterade våldet nämns över huvudtaget ytterst få gånger i betänkandet.

Vi ”Män mot hedersförtryck” anser att hedersrelaterat förtryck och våld ligger bakom barn- och tvångsaktenskap och att de går hand i hand. Det är, enligt vår mening, omöjligt att analysera och hantera frågor som berör barn- och tvångsaktenskap utan att se kopplingen till hedersrelaterat förtryck. En möjlig förklaring kan vara den att utredningen utgår från juridik och lagparagrafer och därmed ser enskilda individer i egenskap av gärningsman respektive offer i varje enskilt fall utan hänsyn till bakomliggande sociokulturella och religiösa faktorer som kan ligga bakom gärningsmännens agerande. En annan möjlig förklaring kan vara rädsla för att förarga och stöta sig med vissa grupper i samhället. Oavsett om utredningen medvetet har valt att bortse från hederskulturens och det hedersrelaterade förtryckets betydelse eller om man har gjort det på grund av bristande kunskaper om kopplingen, så anser vi att den här delen av utredningen är otillfredsställande.

VAL AV REFERENSER OCH KUNSKAPSKÄLLOR

Utredningen tvivlar inte på att barn- och tvångsaktenskap förekommer i Sverige men omfattningen anses vara svårt att bedöma. På sidan 150 i utredningen står det: ”Vid våra kontakter med personal på Rosengårdsskolan i Malmö, har vi fått berättat för oss att cirka 10-15 av flickorna i klasserna 7-9 på den skolan giftas bort eller riskerar att giftas bort varje år och att de flesta barnen är 14 år eller yngre.” Vidare står det på samma sida att personalen på skolan förutsätter att det finns ett stort mörkertal, eftersom beräkningen baseras på uppgifter från flickor och pojkar som aktivt sökt upp någon vuxen på skolan för att prata om problemet. Med den kunskapen borde utredningen förstå, att det pågår en omfattande brottslighet riktad mot barn och unga på detta område och att nuvarande lagstiftning inte räcker.

Utredningen har också fått veta av Stockholms Stad att cirka 3 000 flickor i Stockholm lever i en miljö där det förekommer hedersrelaterat våld. En stor del av dessa är flickor som är underåriga och riskerar att giftas bort mot sin vilja.

Rädda Barnen har berättat för utredningen att organisationen sedan 2002 har blivit kontaktad av 500 barn, både flickor och pojkar, som riskerat att giftas bort i barn- och tvångsaktenskap. De uppgifter som utredningen har fått av Rosengårdsskolan och Rädda Barnen avser barn som på eget initiativ aktivt sökt en vuxenkontakt för att berätta om sin oro och rädsla för att giftas bort med någon som de själva inte har valt. Vi ”Män mot hedersförtryck” anser att de siffror som utredningen trots allt har fått del av är skrämmande och är tillräckliga för att bedöma hur allvarligt och omfattande problemet är.

Mellan augusti 2003 och juli 2008 blev Länsstyrelsen i Västra Götalands särskilde rådgivare involverad i rådgivning för 298 ungdomar som hade blivit utsatta för hedersrelaterat våld.

Flertalet av dessa ungdomars problem bestod i att deras familjer ville bestämma vem de skulle gifta sig med. Av dessa ungdomar var 256 flickor, vilket motsvarar 86 procent, och 42 pojkar. Så många som 190 av dem, vilket motsvarar 64 procent, var över 18 år gamla. Utredningen har inte använt sig av dessa väldokumenterade faktauppgifter som bygger på flera års empiri.

I en studie som ovan nämnda länsstyrelse gjorde 2007 framgår att 68 procent av länets gymnasieskolor mött problemet med hedersrelaterat våld. Motsvarande siffra för grundskolorna är endast 33 procent. Mot bakgrund av denna kunskap hade det varit skäligt att utredningen lyssnat särskilt på personalen i ett antal gymnasieskolor som brottas med dessa problem.

Nätverket ”Män mot hedersförtryck” anser att utredningen har haft för få informations- och kunskapskällor. Dessutom borde utredaren ha vänt sig till även helt andra typer av organisationer och sammanlutningar.

Vi anser att utredningen skulle ha vänt sig även till en del invandrarföreningar, kvinnojourer och några speciella organisationer, vilka dagligen brottas med tvångs gifte och känner till bakgrunden till företeelsen och vet ganska mycket om problemets omfattning i riket.

Utredningen hade säkert fått en bredare och mer tillfredsställande kunskap om omfattningen av dessa fenomen om de hade beaktat resultatet av Socialstyrelsens intervjuundersökning från december 2007 med 34 flickor som var placerade i skyddade boenden. Hela 70 procent av dessa flickor menade att de inte fick välja sina livskamrater på egen hand. Av dessa hade 15, vilket motsvarar 45 procent, varit utsatta för konkreta försök till tvångsäktenskap.

Socialstyrelsens undersökning ”Frihet och ansvar” som publicerades i mars 2007 bygger på en enkätundersökning bland 9800 gymnasieelever i årskurs 2. Frågorna ställdes till ett antal klasser på 160 skolor. Totalt besvarade 5 238 elever vid 98 skolor enkäten. Bortfallet är stort. Man viktade resultatet av studien till riksnivå. Viktning innebär en form av komplettering av bortfallet. Genom viktningen kan man säga att undersökningen omfattar cirka 113 000 gymnasieungdomar i årskurs 2 fördelade på ungefär 54 000 flickor och 59 000 pojkar. Resultatet visar att över 2000 av ungdomarna i årskurs 2 på gymnasienivå tror inte att de själva kommer att få bestämma vem de ska gifta sig med. De menar att det är familjen som vill bestämma det. Applicerar man resultat för samtliga tre årskurser på landets gymnasieskolor och de två sista åren i grundskolorna stiger siffran till över 10000. Om utredningen hade beaktat denna studie så hade omfattningen av problemen varit något klarare.

Länsstyrelserna är de myndigheter som har huvudansvaret för det samlade arbetet i landet mot hedersrelaterat våld och därmed mot tvångsäktenskap. De har stora erfarenheter och kunskaper och mycket material om dessa företeelser. Ingen av länsstyrelserna i landet har hörts i samband med den aktuella utredningen.

Två ideella organisationer nämns som informationskällor. Den ena är Rädda Barnen och den andra är ECPAT Sverige. Av dessa två är det främst Rädda Barnen som arbetar mot hedersrelaterat våld och tvångsäktenskap. Det vi vill säga är att endast en frivilligorganisation, Rädda Barnen, har fått möjlighet att yttra sig i frågan om tvångsäktenskap. Detta är anmärkningsvärt då organisationen ifråga inte har gjort några större insatser mot det hedersrelaterade våldet och tvångsäktenskap i Sverige. I Västra Götalands län och flera andra län har denna organisation över huvudtaget inte visat intresse för att arbeta mot dessa avskyvärda brott.

I februari i år fick Rädda Barnen allvarlig kritik för att organisationen hade censurerat obehagliga sanningar om hedersrelaterat våld och sexuella övergrepp i Mellanöstern i en forskningsrapport som de själva hade beställt av en mycket erfaren forskare, Pernilla Ouis (se SvD 2/2, 5/2, 6/2 och 7/2). Ouis anklagades för att generalisera och för att skapa ett ”vi och dom”. För att inte förarga extrema grupper i samhället valde Rädda Barnen bort den del av rapporten som handlade om att unga flickor ofta tvingas in i äktenskap med män som föräldrarna väljer.

Organisationen vägrar att ge kulturella förklaringar till hedersrelaterat förtryck och tvångsäktenskap med motiveringen att man inte vill peka ut en specifik kultur eller religion. Nätverket ”Män mot hedersförtryck” menar att det är hederskulturen som ligger bakom hedersrelaterat våld och tvångsgifte. Med det menar vi dock inte att peka ut någon specifik kulturell, religiös eller etnisk grupp. För oss är hederskulturen en paraplykultur bestående av vissa vidriga sociala, moraliska, religiösa och kulturella normer, värderingar och idéer som sträcker sig över nationella, etniska och religiösa gränser. För att bekämpa hederskultur och tvångsäktenskap måste man våga vara ärlig och tala öppet om orsakerna bakom fenomenen. Frågan är hur trovärdigt och objektivt Rädda Barnen är i den här frågan!

Rädda Barnen avråder utredarna från att kriminalisera såväl barnäktenskap som tvångsäktenskap med motiveringen att en sådan lag skulle leda till att färre barn och ungdomar skulle söka hjälp och stöd om föräldrarna riskerar att straffas. Det förefaller verkligen som om Rädda Barnen har haft en stor påverkan på utredningen. Att söka hjälp hos Rädda Barnen eller andra organisationer eller myndigheter betyder inte med automatik att föräldrarna hamnar i fängelse. De drabbade barnen och ungdomarna skulle inte behöva bli tvungna att göra en polisanmälan mot sina föräldrar, för att kunna prata av sig eller söka hjälp hos Rädda Barnen, sin skolkurator, BUP eller vad det nu kan vara. Kriminalisering av barn- och tvångsäktenskap skulle däremot fungera som ett avskräckande medel för potentiella förövare och som stöd, som en livräddningsbåt, ett trygghetslarm som man kan trycka på för dem som känner sig hotade eller de som har fallit offer för tvångsgifte och som är villiga att anmäla brottet.

Vi tror inte att de tusentals organisationer som är aktiva i kampen mot hedersrelaterat förtryck och barn- och tvångsäktenskap delar utredningens och Rädda Barnens ståndpunkt i denna fråga.

UTBILDNING AV OFFENTLIGANSTÄLLDA

Utredningen hade fått i uppdrag att analysera om den straffrättsliga lagstiftningen erbjuder ett tillfredsställande skydd mot barn- och tvångsäktenskap och om den straffrättsliga lagstiftningen bedöms vara otillräcklig, föreslå nödvändiga *lagändringar*. Utredningen skriver på sidan 192 att barn- och tvångsäktenskap är helt oacceptabla och att sådana äktenskap med kraft måste *motarbetas på alla fronter*. Då undrar vi, varför vill inte utredarna, som är jurister och arbetar inom rättsväsendet, motarbeta dessa typer av äktenskap *på sin front* genom kriminalisering av dem?

Utredningen anser att den nu gällande lagstiftningen ger tillräckligt gott skydd mot barn- och tvångsäktenskap och föreslår därför inte kriminalisering av dessa typer av giftermål. I stället

föreslår utredningen utökade ekonomiska satsningar och utbildning av de myndighetspersoner som kommer i kontakt med dessa två fenomen, för att de ska kunna hjälpa och stödja offren. Olika verksamheter i samhället ska också lära sig de bakomliggande faktorerna bakom dessa två vidriga brott.

Utredningen skriver på sidan 192: ”Från samtliga vi varit i kontakt med, såsom Rädda Barnen, Stockholms stad och enskilda som kommer i kontakt med frågor om barn- och tvångsäktenskap i sin dagliga verksamhet, har framförts att det *inte finns tillräcklig kunskap om fenomenen barn- och tvångsäktenskap och de faktorer som leder fram till sådana äktenskap*. Vid våra diskussioner har alla framfört att de anser att barn- och tvångsäktenskap är att hänföra till den *s.k. hedersproblematiken* som bl.a. uppmärksammas i samband med hedersrelaterad brottslighet. Trots att just brott som man brukar benämna som hedersrelaterade uppmärksammats under senare år har det framförts till oss att det *saknas en samlad kunskap om de miljöer där det förekommer barn- och tvångsäktenskap och om de förhållanden som offren lever under*. Vi har också fått uppgifter om att det inom de myndigheter som enligt lag har ansvar för att hjälpa *offren saknas erfarenheter för att kunna erbjuda fungerande stödåtgärder till offer som exempelvis p.g.a. av ett förestående tvångsäktenskap valt att lämna sin familj. [...]*”. (Vår kursivering). I ett särskilt avsnitt beskriver utredningen vilka typer av utbildnings- och informationsåtgärder som anses bör komma till stånd.

Vi anser att utredningens förslag om ökade insatser när det gäller utbildning och information är bra men anmärkningsvärd, inte minst med tanke på utredningens huvuduppdrag, eventuell lagändring vid behov. Utbildning ska inte ersätta lagar, utan komplettera dem. Det finns, som vi ser det, inget land i världen som har agerat lika kraftfullt som Sverige när det gäller kampen mot hedersrelaterat förtryck och barn- och tvångsäktenskap. Sedan 2002 går varje år flera tusen offentligt anställda på kurser och utbildningar om hedersrelaterat förtryck och andra brott med rötter i hederskulturen. I dag finns skyddade boenden och andra typer av hjälp och stöd i hela landet för ungdomar som fruktar att bli bortgifta eller mördade i hederns namn. Därmed inte sagt att inte mer kan göras på området men det som Sverige saknar, till skillnad från till exempel Danmark och Norge, är lagar och särskilda bestämmelser om kriminalisering av tvångsäktenskap.

Det är inte bristande kunskaper och erfarenheter hos svenska myndigheter som är det stora problemet - det är inte myndigheterna som tvingar barn och ungdomar att gifta sig - det är barnens och ungdomarnas föräldrar som är de skyldiga. Dessa föräldrar vet varför de gör som de gör och det är de som ska stoppas med hjälp av lagstiftning. Målet måste vara att det *inte ska finnas offer* för de offentliganställda att hjälpa och stödja.

Rädda Barnens uttalande om bristande kunskaper är inte förvånande då organisationen inte har gjort några större insatser mot det hedersrelaterade våldet och tvångsäktenskap i Sverige. I Västra Götalands län, som är det mest aktiva länet i landet i kampen mot hedersrelaterat våld, och flera andra län har Rädda Barnen över huvudtaget inte visat intresse för att arbeta mot dessa avskyvärda brott. Det kanske är organisationen själv som saknar kunskaper och erfarenheter.

Den 19 september berättade en före detta chef på Rädda Barnen för SvD att organisationen överhuvudtaget inte ville publicera rapporten till att börja med men sen ändå valde att göra det efter att en del ”känsliga” uppgifter hade tagits bort. Det kom också fram att det inte bara var Ouis rapport som Rädda Barnen ville stoppa, utan att det finns flera genomförda projekt som har blivit liggande. Frågan är hur stor vikt man ska tillmäta Rädda Barnens uppgifter och förslag! Hur ska de offentliganställda och allmänheten få kunskap om hedersrelaterat våld och de faktorer som ligger bakom barn- och tvångsäktenskap om en sådan stor och tongivande organisation som Rädda Barnen vägrar att låta sanningen komma fram!?

FÖRBUD MOT BARNÄKTENSKAP OCH DUBBEL STRAFFBARHET

Nätverket stödjer utredningens förslag om att villkoret för dubbel straffbarhet i 2 kap. 2 § andra stycket brottsbalken för brott begångna utomlands inte ska gälla när det gäller barnäktenskap. Vi tycker dock att utredningen har valt en formulering som kan bli otillräcklig för att bekämpa denna motbjudande företeelse. Utredaren föreslår i 7 kap. 1 b § ”En *vårdnadshavare* som *tillåter* att ett barn *under 16 år* som är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige ingår äktenskap som blir giltigt i vigsellandet döms för tillåtande av barnäktenskap till fängelse i högst två år.”

I de flesta länder där barnäktenskap förekommer finns inget som heter ”vårdnadshavare” i svensk bemärkelse. Vigsselförrättaren i föräldrarnas gamla hemland kräver inte medgivande från barnets legala ”vårdnadshavare” för att viga paret. Vem ska bestraffas om en i Sverige bosatt man övertalar, lurar eller på annat sätt förmår sin syster, sin brorsdotter eller sitt barnbarn att ingå äktenskap i familjens gamla hemland utan att för den sakens skull vara barnets legala ”vårdnadshavare”? Nätverket anser också att två år är ett lågt straff i sammanhanget. Vi föreslår därför högst fyra år. Vi tycker också att straffsatsen bör vara relaterad till barnets ålder; ju yngre barnet är desto högre straff bör förövaren få. Graden av gärningsmannens delaktighet och förfaringsättet bör också påverka straffets nivå.

Vi föreslår därför att 7 kap. 1 b § ska lyda som följer: ”En *vårdnadshavare eller en som är likvärdig* som *tillåter, förmår, övertalar eller ser till* att ett barn under 16 år som är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige ingår äktenskap som blir giltigt i vigsellandet döms för tillåtande av barnäktenskap till fängelse i högst *fyra* år. *Samma sak gäller för den som medverkar till ett sådant brott*”.

DISPENSMÖJLIGHET FRÅN 18 ÅRS ÅLDERN

Enligt äktenskapsbalkens 2 kapitel 1 § får inte den som är under 18 år ingå äktenskap *utan tillstånd* av myndighet som anges i 15 kapitlet 1 §. Tillstånd får meddelas *endast om det finns särskilda skäl*. Lag (2004:142). I ärenden som rör underårig skall Länsstyrelsen bereda den underåriges *vårdnadshavare* tillfälle att yttra sig, om det kan ske (15 kap. 1 § äktenskapsbalken).

En grundläggande förutsättning för beviljandet av dispens är att den som söker dispens har en så personlig mognad att han eller hon har möjlighet att förstå konsekvenserna av att ingå äktenskap. Det ska också vara klarlagt att den som söker om dispens själv valt att ingå äktenskap. En tredje skäl kan vara den att den som ansöker om äktenskapsdispens är gravid och tillhör en religiös grupp där det råder sådana värderingar att äktenskapet bör tillåtas.

Dispensmöjlighetens ursprungliga syfte var inte att vårdnadshavaren skulle vara initiativtagare, aktiv, drivande eller tvinga sitt barn in i äktenskap med någon efter sitt eget tycke. Han eller hon skulle säga ”ja” eller ”nej” när länsstyrelsen skulle fråga om tillstånd. Idag utnyttjas detta kryphål av föräldrar och vårdnadshavare som kommer från hederskulturer för att tvinga sina underåriga barn till äktenskap.

I dagens jämställda, demokratiska och moderna Sverige går det bra att leva under äktenskapsliknande förhållanden utan att vara gift. Det går också bra att föda barn utan att vara gift. Dispensmöjligheten har spelat ut sin roll och behövs inte längre, enligt vår mening. Det finns därför inte skäl att medge undantag från huvudregel, som vi ser det. Vi anser att 18-årsgränsen ska gälla alla människor oavsett religiös, kulturell eller etnisk tillhörighet. Alla ska vara lika inför lagen.

1904 ÅRS LAG OM VISSA INTERNATIONELLA RÄTTSFÖRHÅLLANDEN RÖRANDE ÄKTENSKAP OCH FÖRMYNDARSKAP

I 1 kap. 8 a § 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap står det: Ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag erkänns inte i Sverige

1. om det vid tidpunkten för äktenskapets ingående skulle ha funnits hinder mot det enligt svensk lag och minst en av parterna var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige eller
2. om det är sannolikt att det har ingåtts under tvång.

Vad som sägs i första stycket gäller inte om det finns särskilda skäl att erkänna äktenskapet. Lag (2004:144).

I förarbetena framgår att undantag bör kunna göras när frågan om erkännande blir aktuell lång tid efter vigseln och ett vägrat erkännande skulle få allvarliga negativa konsekvenser för parterna samt där kvinnan och mannen har barn och det inte skulle vara förenligt med barnens bästa att neka erkännande. Behov av att göra undantag kan också finnas i de fall där det skulle funnits möjlighet till dispens från ett äktenskapshinder i svensk lag.

Utredningen tillägger ytterligare två särskilda skäl. För det första om en person som är under 18 år men medborgare i Sverige eller en person som tvingas, ingår äktenskap enligt utländsk lag och makarna därefter skaffar barn kan detta utgöra en omständighet som innebär att äktenskapet ska godkännas här. För det andra om någon som varit underårig eller tvingats med sådant tvång som nämns i 4 kap. 4 § brottsbalken riskerar att utestängas från familjegemenskapen och inte själv har möjlighet att klara sig utan sin make i ursprungslandet. Av samma skäl som nämndes i föregående avsnitt tycker vi att undantagen ska tas bort.

ÅTGÄRDER SOM FÖREGÅS ETT TVÅNGSÄKTENSKAP

Vår allvarligaste kritik handlar om att utredningen inte föreslår kriminalisering av tvångsäktenskap i en specifik brottsrubricering. Utredningen anser att den nu gällande svenska lagstiftningen erbjuder ett tillfredsställande skydd mot tvångsgifte – båda när det gäller de åtgärder som vidtas av familjemedlemmar för att tvinga in någon i äktenskap och de brott som begås av maken efter ingåendet. Med det menas att lagen är tillräcklig för att bekämpa tvångsäktenskap och bestraffa gärningsmannen och därför föreslås ingen särskild straffbestämmelse som siktar på tvångsgifte. Utredarna motiverar sina ståndpunkter som följer: Handlingar som vidtas för att förmå någon att ingå äktenskap kan bestraffas enligt en rad olika bestämmelser som redan finns i brottsbalken. En del av dessa handlingar utgör allvarlig brottslighet. Utredningen lyfter upp bland annat mord och dråp som exempel på

allvarliga brott. Om ett offer dödas för att han eller hon vägrar ingå äktenskap kan gärningsmannen naturligtvis dömas för mord enligt 3 kap. 1 § brottsbalken eller dråp enligt 3 kap. 2 § samma balk. Vi från nätverkets sida tycker inte att kopplingen mellan mord respektive dråp och tvångsgifte är relevant. Mord är mord och gärningsmannen ska dömas för mord och inget annat oavsett motivet. Samma sak gäller dråp.

Utredningen menar att den gärningsman som för bort sin dotter, sin syster eller vem det nu kan vara till ett annat land och misshandlar henne för att förmå henne att ingå äktenskap med någon i det landet ska dömas antingen till misshandel och kroppsskada eller grov misshandel i enlighet med 3 kap. 5 § eller 6 § brottsbalken. Brottsbalkens 5 § lyder: ”Den som tillfogar en annan person *kroppsskada*, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, döms för *misshandel till fängelse i högst två år* eller, *om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader*. Lag (1998:393).” I 6 § samma lag står: ”Är brott som i 5 § sägs att anse som grovt, skall för *grov misshandel* dömas till fängelse, lägst ett och högst tio år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om *gärningen var livsfarlig* eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Lag (1988:2).” (Vår kursivering)

Utredarna menar att om en invandrar flicka som förs bort till sina föräldrars hemland under förespegling om att det är fråga om en semesterresa med familjen och fräntas pass, spärras in eller på annat sätt berövas sin frihet och därefter tvingas ingå äktenskap med någon som föräldrarna har utsett, kan gärningsmannen dömas för olaga frihetsberövande enligt 4 kap. 2 § brottsbalken. I de fall ett sådant förfarande innefattar att någon tvingas genom misshandel, våld eller olaga hot kan gärningsmännen också göra sig skyldiga till olaga tvång eller grovt olaga tvång enligt 4 kap. 4 § brottsbalken.

4 kap 2 § brottsbalken lyder: ”Den som i annat fall än som sägs i 1 eller 1 a § för bort eller spärrar in någon eller på annat sätt berövar honom eller henne friheten, döms för olaga *frihetsberövande* till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Är brottet *mindre grovt*, döms till böter eller fängelse i *högst två år*. Lag (2002:436).”

Vi anser inte att dessa lagparagrafer är på något sätt tillämpliga på brottet tvångsgifte. Vi menar snarare att det är ett hån, till och med kränkning, av alla de ungdomar som har lurats eller tvingats resa till sina föräldrars hemländer spärrats in, misshandlats och därefter tvingats in i äktenskap med någon. Det händer att offren överrumplas av beskedet och aldrig har sett sin blivande partner tidigare. Det är inte heller ovanligt att flickorna gifts bort med någon som är betydligt äldre än de själva. Utredningen tar bara hänsyn till åtgärder till det brott som utredningen delvis handlar om, inte själva brottet, tvångsäktenskap, och dess konsekvenser. De betraktar frihetsberövandet, misshandeln och kroppsskadan i detta sammanhang, som vilka andra brott som helst. De tar inte i beaktande att frihetsberövandet och misshandeln i det här sammanhanget är ett medel för att förmå den unga människan att ingå äktenskap. Man beaktar endast åtgärderna i början på den process som kommer att förstöra offrets liv och framtid. Det är bara frihetsberövandet, misshandeln och kroppsskadan, det vill säga olika förfaringssätt före äktenskapets ingående som utredning beaktar, inte resultatet av handlingarna.

Utredningens förhållningssätt blir extra känsligt och skadligt då de flesta unga muslimska flickor måste stanna kvar inom det äktenskap som de tvingats in i då en kvinna inte kan ta ut

skilsmässa själv enligt muslimskt regelverk. För de homosexuella som råkar ut för tvångsäktenskap blir också utredningens slutsatser extra hårda.

Tvångsgifte berör hela offrets familj och den blivande maken och hans eller hennes familj, ibland ännu fler. Brottet, som dessutom sker på basis av kollektiva idéer och avtal och genom flera personers medverkan, bör betraktas som ett allvarligt brott och därmed leda till höga fängelsestraff.

HEMGIFT STRAFFBELÄGGS

Utredningen föreslår ett särskilt nytt stycke (andra stycket nedan) i 4 kap. 1 a § brottsbalken. Paragrafen lyder:

Den som, i annat fall än som avses i 1 §,

1. med användande av olaga tvång eller vilseledande,
2. genom missbruk av någons utsatta belägenhet,
3. genom missbruk av någons ungdom eller skyddslöshet, eller
4. genom missbruk av någons beroendeställning,

rekryterar, transporterar, inhyser, tar emot eller vidtar någon annan sådan åtgärd med en person eller kontrollerar en person med uppsåt att personen ska

1. utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3, 4, 5 eller 6 §, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål,
2. utnyttjas i krigstjänst eller tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd,
3. utnyttjas för avlägsnande av organ, eller
4. på annat sätt utnyttjas i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.

Detsamma gäller den som *med* sådant *uppsåt* som anges i första stycket,

1. *utger ersättning till annan för att av denne få samtycke till ett utnyttjandet av en person, eller*
2. *tar emot sådan ersättning.*

Enligt utredning ska den som *utger ersättning* till annan för att få samtycke till ett utnyttjande från den personen eller den som *tar emot* sådan ersättning kan dömas för människohandel. Att utge ersättning kan till exempel innebära att någon betalar pengar, betalar eller efterger en skuld, eller utger annat vederlag, skriver utredningen. Ett exempel är att gärningsmannen skänker fast egendom till offrets föräldrar för att få disponera över offret (s. 314). Bestämmelsen föreslås också omfatta tvångsäktenskap mot ersättning till annan, så kallat brudköp (s. 68, 167, 172, 313).

Ansvar för människohandel kan åläggas om syftet varit att offret ska utnyttjas i något annat nödläge. Med nödläge avses situationer där offret befinner sig i en verkligt svår belägenhet som inte är tillfällig eller helt övergående och inbegriper företeelser som bl.a. livegenskap, tvångsäktenskap mot ersättning till annan (s.k. brudköp), situationer där en make eller hans familj eller klan har rätt att överlåta en kvinna till en annan (s.68)

Det framgår inte tydligt om utredningen menar att ”betalning och emottagandet av ersättning” ska vara straffbart endast i samband med tvångsäktenskap eller även i samband med giftermål som ingås av fri vilja. Hur som helst så vore det rimligt att straffbelägga ”brudpris”, som utredningen uttrycker det, även i de fall då giftermål ingås frivilligt. Men frågan är om det är rimligt att kalla den här typen av ”ersättning” för människohandel och därmed straffbelägga den.

Det som utredningen kallar för ”brudköp” är mer känt som ”hemgift”. På engelska heter det ”dower”. På arabiska är det mest känt som ”mahr” men i Koranen förekommer det under olika benämningar såsom ”farida”, ”ajr”, ”sadaqah” och ”nihlah”. Enligt islam är det obligatoriskt för en muslimsk man att betala hemgift till sin nyblivna fru oavsett om äktenskapet ingås med tvång eller av fri vilja. Profeten Muhammeds döttrar har tagit emot hemgift och profeten själv har gett hemgift till sina fruar. Både han och Koranen uppmanar muslimer att betala hemgift till sina fruar.

Hemgiftens storlek är beroende av brudgummens ekonomiska välstånd men också vad paret, snarare deras familjer, kommer överens om. Enligt islam ska inte hemgiften vara hög, snarare tvärtom ju lägre desto bättre. Profeten Muhammed lär ha sagt ”Den bästa kvinnan är den vars hemgift är lättast att betala”. Den blivande frun ska vara ödmjuk och inte kräva mycket i hemgift. Det viktiga är att mannen betalar hemgift, inte hur mycket han betalar. Flera av de kvinnliga muslimer som levde i profetens närhet krävde i hemgift endast att deras blivande män skulle konvertera till islam, att de skulle lära sig några koranverser utantill eller att de skulle utbilda andra i islam.

Hela summan av hemgift betalas inte ut i samband med äktenskapets ingående, utan delas i två delar. Den ena delen, som i regel består av ungefär tre fjärdedelar av den totala summan, betalas i samband med ingåendet (mu’ajjal) och den resterande delen i händelse av skilsmässa (mu’akkhar). Tanken har varit att den nyblivna frun skulle bestämma över hemgiftens storlek men också själv förfoga över den och spendera den som hon vill. Den del av summan som är avsedd att betalas i händelse av skilsmässa skulle fungera som ekonomisk trygghet eller kompensation.

I modern tid är det dock inte ovanligt att brudens far bestämmer hur stor hemgiften ska vara. Många fäder och bröder har också krävt mycket höga summor i hemgift. Det är inte heller ovanligt att fadern tar emot hemgiften, inte bruden, och spenderar den så som han behagar. Därför har hemgiften fått en negativ klang och kallas för brudköp, brudpris, kvinnoförsäljning och kvinnopris. Många urbaniserade muslimer kommer därför numera överens om endast en symbolisk hemgift.

Muslimer uppfattar benämningen ”brudpris”, ”brudköp” och liknande definitioner som förnedrande och sårande. I och med att hemgiften är obligatorisk för ingåendet av varje muslimsk äktenskap, både de som ingås med tvång och de som ingås av fri vilja, så står de båda delarna av hemgiften inskrivna i varje muslimsk vigselbevis. Det blir svårt att kriminalisera hemgift eller straffbelägga ”brudköp”, som utredningen har valt att kalla det. Dessa äktenskap betraktas på samma sätt som tvångsäktenskap, vilket utredningen själv har påpekat, som civilrättsligt giltiga av både utlänningslagen och 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap. Hur kan man då straffbelägga förfaranden som är grundläggande för ingåendet av ett äktenskap om äktenskapet i sig är giltigt enligt den civilrättsliga lagstiftningen och om det erkänns av andra svenska lagar?

Många fäder missbrukar numera hemgiften. Den kan många gånger med rätta betecknas som ”brudpris”, ”kvinnoköp”, ”människohandel” etc. och ska därför bekämpas. Frågan är ändå om det är möjligt att straffbelägga själva hemgiften som sådan, eftersom den är en fundamental komponent av och en förutsättning för ett muslimskt äktenskap. Kan den här frågan lösas på ett annat sätt än genom en generell kriminalisering?

Straffsystemets viktigaste ändamål är att påverka normerlevnaden. Genom att förena normer med sanktioner och kontroll söker man styra enskildas beteenden. Skulle straffsystemet helt sakna betydelse för normerlevnaden är det knappast möjligt att motivera dess existens på ett etiskt försvarbart sätt. I ett demokratiskt samhälle är det en självklarhet att rättssystemet måste ha förankring hos och uppfattas som legitimt av medborgarna. Så skriver utredningen. Frågan är om en straffbeläggning av hemgiften som sådan kan uppfattas som legitim av majoriteten av de muslimer som bor i Sverige och om den åtgärden i så fall uppfyller sin funktion!

BROTT SOM BEGÅS EFTER INGÅENDET AV TVÅNGSÄKTENSKAP

Utredarna skriver i betänkandet att de brott som begås efter ingåendet av ett tvångsägtenskap ofta är samma brott som begås innan ingåendet av äktenskapet, det vill säga misshandel och grov misshandel. En annan intressant aspekt som lyfts upp är de sexualbrott, såsom våldtäkter och sexuellt tvång, som begås inom äktenskapet. Slutsatsen är anmärkningsvärd då dessa brott inte begås endast inom tvångsägtenskap. Misshandel och sexualbrott är brott oavsett i vilka sammanhang de begås. Dessa slutsatser tyder samtidigt på att utredarna utgår från att offren för tvångsäfte alltid är kvinnor. Detta trots att olika studier visar att runt tio procent av offren för tvångsäfte är pojkar.

ANDRA SKÄL TILL ATT INTE KRIMINALISERA TVÅNGSGIFTE

Utredningen lyfter upp ytterligare skäl till att inte föreslå kriminalisering av tvångsäfte. De menar att kriminalisering är ett av många medel som finns för att styra människors handlande. Straffsystemets viktigaste ändamål är att påverka normerlevnaden. Utan kriminalisering finns ingen gärning att lagföra och döma över och ingen påföljd som ska verkställas. Vi menar att just därför skulle utredningen ha föreslagit kriminalisering.

För att en handling ska kriminaliseras krävs alltså att den är så *straffvärd* att det uppfattas som legitimt att straffbelägga just sådana handlingar, hävdar utredningen. Vidare menar de att en del förfaranden som föregår tvångsägtenskap dels är svåra att definiera, kunna ligga till grund för åtal eller leda till bevisning, dels är av lindrigare karaktär och inte straffvärda. Det är många gånger just dessa subtila förfaranden som kanske inte ens är uttalade, som är de mest effektiva och avgörande och som är förödande för offret. Att straffbelägga vissa handlingar och förfaranden som föregår ett tvångsägtenskap uppfattas inte som legitima av allmänheten och därför kan det vara kontraeffektivt att straffbelägga dem, menar utredningen.

De organisationer och enskilda som utredningen har diskuterat frågan med har berättat att de offer som de har varit i kontakt med inte hade utsatts för handlingar som är av sådan karaktär som beskrivs i brottsbalken. Därför har utredningen kommit fram till att det inte finns skäl för en kriminalisering av handlingar av ”lindrigare” karaktär som kan föregå ett äktenskap. För att det ska vara möjligt att kriminalisera även de lindrigare handlingar som leder till tvångsägtenskap krävs i så fall att bland annat reglerna i äktenskapsbalken om äktenskaps giltighet och 1904 års lag om erkännande av äktenskap, ses över, hävdar utredningen.

Nätverket Män mot kvinnoförtryck anser att det finns skäl att de nämnda lagarna ska ses över och att utredningen skulle ha föreslagit de nödvändiga ändringarna.

Vi ”Män mot hedersförtryck” upprepar att utredningen inte har haft en bred och relevant informations- och kunskapskälla för sin bedömning. Vi menar också, så som vi har påpekat tidigare, att det inte bara är enskilda förfaranden som ska beaktas utan även resultatet, nämligen själva äktenskapet som ingås med tvång och dess förödande konsekvenser för offren. Till skillnad från de referensgrupper som utredningen har haft tror vi svårligen att en person kan tvingas in i äktenskap genom sådana förfaranden som inte kan straffbeläggas. Vi undrar också vilka grupper det är i dagens Sverige som inte anser att det är legitimt att straffbelägga förfaranden som leder till tvångsäktenskap? Till sist vill vi också påminna om att åklagarna runt om i landet inte kan leda alla brott som begås i Sverige till bevisning och därmed fällande dom. En del brottslingar frias i brist på bevis. Vi menar att om tvångsgifte hade varit kriminaliserat i Sverige hade inte alla förövare fällts av domstolar i brist på bevis men en del hade fällts. I Danmark och Norge finns lagen och förövare har fällts. Men idag kan ingen fällas i Sverige, då fenomenet inte ens är kriminaliserat.

Utredningen skriver vidare att ett ytterligare krav som måste ställas i sammanhanget är att införandet av en straffsanktion framstår som en åtgärd genom vilken det oönskade beteendet någorlunda effektivt kan motverkas. Frågan är hur vi vet att en kriminalisering inte skulle ha en sådan effekt? Det är ju en av de främsta motiveringarna för en kriminalisering av fenomenet.

Till sist skriver utredningen att rättsväsendet även måste ha resurser för att klara av den ytterligare belastning som en ny kriminalisering normalt sett innebär. Undantagsvis kan dock ett lägre mått av effektivitet godtas, till exempel om en kriminalisering har en mycket betydande symbolfunktion. Det kan inte uteslutas att det är de kostnader som en eventuell kriminalisering skulle innebära, som har gjort att utredningen avråder från kriminalisering av brottet. Utredningens slutsats innebär samtidigt att en kriminalisering inte skulle ha en symbolisk funktion som skulle uppväga eventuella kostnader.

Vidare menar utredningen att det inte är rimligt att straffbelägga förfaranden som leder till att någon förmår ett offer att gifta sig när detta i praktiken innebär kriminalisering av äktenskap som är giltiga enligt den civilrättsliga lagstiftningen och som erkänns enligt till exempel utlänningslagstiftningen. Varför inte föreslå en ändring av de delar av utlänningslagstiftningen som berörs? Med det menar vi att tvångsgifte inte ska accepteras som civilrättsligt giltigt giftermål.

MÄNNISKOHANDELSBROTT JÄMSTÄLLS MED TVÅNGSÄKTENSKAP

Utredningen betraktar tvångsgifte som en form av människohandelsbrott och menar därmed att tvångsäktenskap har straffrättslig skydd även från 4 kap. 1 a § brottsbalken som är avsett att bekämpa människohandel. I bestämmelsen ovan sägs att den som med ett otillbörligt medel vidtar en handelsåtgärd och tar kontroll över offret med syfte att utnyttja honom eller henne för något av de utnyttjandesyften som nämns i bestämmelsen, gör sig skyldig till

människohandel. För människohandel döms till fängelse lägst två och högst tio år. Är brottet mindre grovt döms till fängelse i högst fyra år.

Att låta tvångsgifte, som har förekommit i tusentals år i kyskhetskulturer, falla in under rubriken människohandelsbrott som utredningen gör, anser vi är en förenkling av brottet och ett håån mot de tusentals ungdomar som drabbas av brottet varje år i det jämställda Sverige. Tvångsgifte är ett så allvarligt brott att det förtjänar en egen brottsrubricering! De typer av människohandelsbrott, som utredningen handlar om, är ett relativt nytt fenomen i Sverige. Människohandel i alla dess former begås av kriminella gäng för ekonomisk vinning. Dessa brott, oavsett syfte, betraktas som avskryvärda av allmänheten, inte bara i Sverige utan överallt i världen. Vare sig lagar, etiska och moraliska principer eller sociala och kulturella värderingar och normer stödjer människohandel.

För att förstå allvaret i barn- och tvångsgifte måste man känna till orsakerna och mekanismerna bakom fenomenen och se dem i deras sociala och kulturella sammanhang inte beakta dem endast utifrån ett juridiskt perspektiv.

DE URSPRUNGLIGA ORSAKNA BAKOM TVÅNGSGIFTE

Tvångsgifte, oavsett offrets ålder, är en del av det som är känt under beteckningarna hedersförtryck, hedersrelaterat våld och kvinnoförtryck i patriarkala miljöer. Tvångsgifte är ett sätt för mannen att upprätthålla kontroll över kvinnan, hennes liv, hennes sexualitet, hennes äktenskapsingående och hennes eventuella skilsmässa.

Uppgiften eller rollen att värna sina närmaste kvinnors kyskhet är den absolut viktigaste plikten i livet för män från kyskhetskulturer. Denna roll betyder rent konkret att man måste se till att dottern, systern, brorsdottern och andra närstående kvinnor inom släkten inte avviker från de uppförandekoder och normer som kulturen påbjuder. Av sociokulturella och religiösa skäl har fadern haft rätten men också skyldigheten att se till att hans barn blev gifta.

Kvinnor tillhörande en hederskultur drar inte skam över sin släkt genom att skaffa sig en pojkvän med en annan etnisk eller religiös tillhörighet än den egna familjen, så som svenska massmedier och en del debattörer har gjort gällande. Hederskultur och hedersrelaterat förtryck har funnits i tusentals år; de har inte uppstått bland invandrargrupper i Sverige. Vissa invandrargrupper har tagit med sig dem från sina hemländer. En familj i en kyskhetskultur förlorar inte sin heder bara om eller när en flicka i familjen förlorar sin oskuld eller när hon blir med barn eller när en gift kvinna bedrar sin make. Det är kärleken som är förbjuden för kvinnans del. Deras "brott" är att de har dristat sig till att inleda en relation överhuvudtaget! Hon får inte heller umgås med män. Hon får inte vistas i den offentliga sfären utan skäl och utan de manliga familjemedlemmarnas tillåtelse. Att inleda en kärleksrelation tolkas som om hon vill välja sin framtida make på egen hand. Detta ses som ett hot mot faderns och brödernas maktställning och överordnade roll. En flicka ska inte välja sin livskamrat själv; fadern väljer en åt henne.

För en som inte känner till hederskulturen kan det låta märkligt att en far kan lyckas med att tvinga in sin dotter i äktenskap med en man som hon inte vill gifta sig med. Hur är det möjligt? Ska fadern tvinga även den blivande maken att gifta sig med hans dotter? Svaret på den sistnämnda hypotetiska frågan är nej. Det låter märkligt men majoriteten av män i hederskulturer har historiskt sett accepterat eller inte haft annat val än att gifta sig med de

kvinnor som har presenterats som möjliga. Oftast råder en strikt könssegregation, vilket innebär att möjligheten att kunna umgås med det motsatta könet och därmed välja sin framtida partner har varit och är minimal. Detta, i kombination med att kärleksförhållanden leder till vanära för kvinnans familj och om det upptäcks kan ha förödande konsekvenser för både mannen och kvinnan, är också en bidragande orsak till att männen finner sig i det val som andra har gjort. Enligt hederskulturens spelregler ska flickans familj döda både mannen och flickan, inte bara flickan, när en kärleksrelation uppdagas. Påpekas bör, att alla inte dödar i hederns namn. De som gör det är i minoritet. Det finns många andra sätt att rädda flickans familjeheder än att döda paret.

Det vanliga förfaringsättet i kyskhetskulturer är att man gifter sig med en person som man inte har känslor för eller inte ens har träffat tidigare och hoppas på att kärleken ska uppstå så småningom inom äktenskapet.

Här är några av de faktorer, orsaker eller situationer som kan ligga bakom barn- och tvångsgifte.

1. **Tickande bomb.** Från den dag då en flicka blir könsmogen betraktas hon som en tickande bomb eller en olycka. Familjen oroar sig för att hon ska inleda en kärleksrelation och därmed dra skam över familjen. Man vill gifta bort henne så fort som möjligt, även mot hennes vilja, och därmed bli av den starka oron. I islamvärlden anser man att flickebarn bli könsmogna strax före nio års ålder och pojkar strax före femton. Profeten Muhammed gifte sig med Aysha när hon var nio år gammal. Av detta skäl finns i ett antal muslimska länder inte någon nedre åldersgräns för giftermål.
2. **Kvinnobyte.** En annan orsak är att en flickas far eller bror byter ut henne mot en fru. Låt oss ta följande exempel: A, som är far till B, ber om grannflickan C:s hand hos hennes far. C har en bror som är på jakt efter en fru. C:s far och bror accepterar frieriet under förutsättningen att C:s bror får gifta sig med B. På det viset tvingas båda B och C in i äktenskap med män de inte själva har valt. C:s bror kan lika väl vara gammal, gift och ha flera barn redan. Det betyder att båda B och C blir så kallade andrafruar. B och C:s bror kan vara unga men ändå trolovas av sina fäder för att B:s far ska kunna få gifta sig med C. Ett annat scenario skulle kunna vara den att B är en liten baby och C:s bror en vuxen man. B skulle kunna trolovas med C:s bror som i så fall måste vänta med att gifta sig med B tills hon blir könsmogen. C:s far kunde lika väl ha accepterat frieriet med villkoret att själv få gifta sig med B. Det händer att fäder byter döttrar med varandra. Systerbyte har dock varit vanligare. Dessa typer av giftermål och överenskommelser är dock på nedgång. Man har till varje pris försökt att byta kvinnor mot varandra i stället för att gifta bort en dotter eller syster mot betalning som anses vara lågt, vulgärt, smaklöst, fult och motbjudande.
3. **Vänskap mellan män.** Det händer att en far lovar bort sin nyfödda dotter till sin bästa väns gossebarn. Hon kan inte göra sig fri på egen hand när hon bli äldre. Ett löfte är ett löfte framför allt från ens far.
4. **Alliansbildning.** Att tvinga in en dotter eller en syster i äktenskap för att bilda allians med hennes blivande makes familj är en annan faktor. Alliansen kan innebära ökad social status eller ekonomiska vinster.

5. **Kärleksrelation uppdragas.** Det är inte ovanligt att man tvingar en dotter eller syster, som har en kärleksrelation med en man, att gifta sig med en annan man för att inte familjehedern ska gå förlorad. För människor som inte känner till hederskulturens väsen kan det låta anmärkningsvärt men det ingår i hederskulturens normsystem. Det viktiga är att fadern eller brodern bestämmer över vem dottern eller systemen ska gifta sig med. Man tar inte hänsyn till hennes vilja och rätt att välja sin livskamrat. Här måste det tilläggas att när det uppdragas att en flicka har en kärleksrelation med en pojke så kan man rädda flickans familjheder genom att låta henne och pojken gifta sig med varandra. Det anses vara den bästa lösningen. Men om det inte finns någon kärleksrelation utan endast rykten om en sådan eller om relationen inte har varit allvarligt menad, så blir det påtvingade äktenskapet en katastrof för båda. Inte bara flickan utan även pojken riskerar sitt liv genom att vägra att gifta sig med henne. Det är i så fall flickans familj som ska bestraffa pojken inte pojkens egen familj.
6. **Krig, flykt, plundring och deportationer.** Under vissa omständigheter så som krig, revolutioner, sociala omvälvningar, flykt, plundringsvågor och tvångsdeportationer tenderar män att gifta bort sina flickebarn eller systrar för att de inte ska tillfångatas, kidnappas eller våldtas.
7. **Kompensation.** Familjer som har befunnit i allvarliga konflikter med varandra, som blodsfejd och hedersrelaterad konflikt, har kunnat lösa konflikten genom att den som har skulden skänkt en eller fler flickor till den andra familjen. Det betyder att flickorna ska ingå äktenskap med sina familjers fiender. Detta anses vara en av de absolut värsta mardrömmarna för kvinnor i kyskhetskulturer. Den här typen av tvångsgifte har varit mindre förekommande.
8. En flicka kan tvingas in i äktenskap av såväl sin far och sina bröder som av den blivande maken. Den blivande maken har inga formella rättigheter eller legala maktmedel att pressa eller tvinga en flicka att gifta sig med honom men han kan använda sig av flera inhumana, grymma, fula, kvinnoförnedrande metoder, som vi inte ska gå in på. Många män vill gifta sig med unga flickor, runt 15-årsåldern, dels för att de är lättare att forma och styra, dels hoppas man på att hon ska vara orörd. Andra tar sig en andra fru och vill börja med en ny barnkull. Har man hög social status, inflytande, makt eller förmögenhet och är villig att betala så hittar man en flicka vars far eller bror är villig att gifta bort henne med honom.
9. **Fattigdom.** De ovan nämnda orsakerna är vanligast i hederskulturer. En annan faktor, som gäller både i kyskhetskulturer och i samhällen och kulturer som inte förknippar familjens heder med kvinnans sexualitet, är fattigdom. Många fattiga fäder runt om i världen tvingar sina unga döttrar, oftast underåriga, att gifta sig, ofta med en äldre man mot betalning, för att kunna försörja den övriga familjen.

MÖJLIGA ORSAKER TILL BARN- OCH TVÅNGSÄKTENSKAP I SVERIGE

Flera av de skäl som nämndes ovan kan vara inaktuella för invandrarfamiljer som bor i Sverige. En del av dem är dock aktuella och några nya har tillkommit. Invandrade män i Sverige har inte anledning att gifta bort en dotter för att den övriga familjen ska kunna få mat på bordet. Många familjer tvingar emellertid sina flickbarn in i äktenskap med en nära släkting från hemlandet för att mannen på det viset ska få uppehållstillstånd i Sverige. Andra familjer gifter bort sina flickor som ett medel för att förstärka släktband och vänskap eller för att bilda nya allianser med ”åtråvärda” familjer. Utnyttjandet av flickbarn för att ta hit en man är så vanlig att man har myntat ett speciellt begrepp för det. Dessa flickor kallas för visumbrudar. Ett uppehållstillstånd i Sverige är mycket attraktivt och det är oerhört dyrt att skaffa sig genom ett skenförhållande. Vi syftar dock inte på skenäktenskap som ingås, när vi talar om visumbrudar och utnyttjande av flickbarn även om flickor kan tvingas in i äktenskap för ett sådant ändamål också.

Flertalet invandrare bor i storstadsområden. Skolgång är obligatorisk i Sverige. Många unga kvinnor lönearbetar. Dessa faktorer gör att den sociala kontroll som många föräldrar hade över sina barn i hemländerna har krympt. Barn och ungdomar har tillgång till Internet och satellitkanaler som erbjuder saker som föräldrar inte kan kontrollera. Oanständiga TV-program som Big Brother, Paradise Hotell och liknande serier, gör tittarsuccé bland barn och ungdomar. I dagens Sverige går väldigt mycket ut på att vara sexig. Sexualiseringen av samhället har gått till överdrift, menar många. Medierna rapporterar om våldtäkter, bötning, och droganvändning och olika typer av utpressning där flickor tvingas till sex för att accepteras. Dessa saker gör att vissa invandrare till varje pris vill gifta bort sina barn så fort som det bara går - innan familjen förlorar sin heder av ett eller annat skäl!

Till skillnad från människohandelsbrott betraktas inte barn- och tvångsäktenskap av alla grupper i Sverige och inte heller i stora delar av världen som brott eller som avskyvärda fenomen eller gärningar, annars hade de inte kunnat fortsätta i den omfattningen de gör runt om i världen.

VIKTEN AV KRIMINALISERING AV TVÅNGSÄKTENSKAP

Sverige är det land i världen som har tagit hedersrelaterat våld och förtryck på mycket stort allvar. Sedan 2002 har ofattbara summor av skattebetalarnas pengar, närmare en miljard, kronor satsats på att förhindra och förebygga hedersmord och hedersrelaterat våld.

Idag finns skyddade boenden och andra typer av hjälp och stöd i hela landet för ungdomar som fruktar att bli mördade i hederns namn eller tvingas in i äktenskap. Offentliganställda i hela landet utbildas i frågor som rör hedersrelaterat våld.

Den oberoende internationella organisationen World Economic Forum har de senaste tre åren undersökt jämställdheten i världen. Under alla de tre åren har Sverige hamnat i topp på listan. Även när det gäller respekt för mänskliga rättigheter och rättssäkerhet anses Sverige vara ett föregångsland – en demokratins högborg och ett paradiset att leva i för barn. Listan över de områden där svenskarna kan känna sig stolta kan göras lång. Detta är en sida av Sverige. Mänskliga rättigheter, demokrati, allas likhet inför lagen, rättssäkerhet och jämställdhet omfattar dock inte alla som bor i Sverige.

Varje år tvingas tusentals ungdomar från vissa invandrargrupper att gifta sig med en partner som föräldrarna har valt ut. En del av dessa ungdomar överrumplas av beskedet om det förestående äktenskapet och många av dem har aldrig ens sett sin framtida livskamrat. Den enskildas mänskliga rättigheter kommer i andra hand; det är vad som anses bäst för familjen som är det viktiga. De ungas känslor och önsknings tillmäts inget värde.

Det som gör problemet ännu mer komplicerat är att en flicka som tvingas in i ett äktenskap i princip måste leva hela sitt liv med den man en annan person har valt åt henne. Bland de invandrargrupper där tvångsäktenskap förekommer är det av sociala, kulturella och religiösa skäl mycket svårt att skilja sig. Bland muslimer till exempel är inte skilsmässa förbjudet men islam ser den som avskyvärd. Profeten Muhammed lär har sagt: *"Av allt Gud tillåtit är skilsmässan det han mest avskyr"*.

Unga muslimska flickor tvingas inte bara in i äktenskap, utan de tvingas att stanna inom äktenskapet också. Islam ger inte kvinnan rätt att ta ut skilsmässa. Endast mannen kan upplösa äktenskapet. Utan mannens samtycke kan inte en kvinna frigöra sig. Det är extremt svårt för en muslimsk kvinna att få sitt äktenskap upplöst.

En annan faktor som gör tvångs gifte ännu allvarligare är att homosexualitet inte är accepterad bland de invandrargrupper som härstammar från kyskhetskulturer. Som det framgår i utredningen tvingas därför pojkar som är homosexuella också in i äktenskap, bland annat för att hindra dem från att leva i enlighet med sin homosexuella läggning. Naturligtvis tvingas även homosexuella flickor in i äktenskap och inom hbt-spektrat finns det även andra livsval, som inte respekteras i många av invandrargrupperna. Även ungdomar som har en psykisk funktionsnedsättning tvingas in i äktenskap av sina familjer.

I Norge och Danmark ses tvångsäktenskap som ett allvarligt samhällsproblem och därför har man kriminaliserat företeelsen. Varför vill utredningen inte göra samma sak i Sverige?

Varför är det då viktigt med kriminalisering av tvångs gifte i lag?

1. För det första utgör tvångsäktenskap ett hot mot rättsstaten och demokratin i landet. Det handlar om allvarliga kränkningar av ungdomars mänskliga rättigheter. Brottet strider bland annat mot artiklarna 16:1 och 16:2 av FN:s allmänna förklaring av de mänskliga rättigheterna.

2. Det faktum att det inte finns en specifik brottsrubricering för brottet är inte förenligt med bilden av Sverige som en förebild när det gäller jämställdhet, demokrati och mänskliga rättigheter. Sveriges anseende skadas allvarligt om man inte tar itu med den här frågan, anser vi i nätverket. Varför ska riksdag och regering å ena sidan satsa så mycket pengar på att förebygga hedersbrott, om man inte samtidigt kriminaliserar tvångsäktenskap!? Om de andra två skandinaviska länderna kan förbjuda tvångsäktenskap i lag, varför skulle inte Sverige kunna göra det!?

3. Kriminalisering av tvångsäktenskap kommer att ha en avskräckande effekt och en stark signaleffekt för både potentiella offer och potentiella förövare. Det skulle tala om för de män som är potentiella förövare att deras agerande inte är acceptabelt här i Sverige och att de inte kan agera så som de behagar utan att bestraffas. Samtidigt skulle det ge signaler till ungdomar och invandrarkvinnor att samhället står på deras sida och att de lever i ett demokratiskt och någorlunda jämställt samhälle.

4. Kriminalisering skulle ha en moralbildande, moralförstärkande och pedagogisk effekt. Det skulle bland annat ge allmänheten och tjänstemän inom olika verksamheter anledning, stöd och rätt att agera och reagera om de skulle upptäcka eller misstänka beteenden som skulle kunna vara en förberedelse för tvångsgifte.

5. Kriminalisering av tvångsäktenskap skulle kunna användas som ursäkt eller förevändning av ”svaga” män, som påverkas och styrs av sin omgivning och sina kulturella normer. En man kanske inte vill offra sin dotters framtid för sonen till en vän eller en nära manlig släkting men han kan eller har, av olika skäl, inte mod att säga nej. Om handlingen är förbjuden i lag och leder till fängelsestraff skulle han kunna hänvisa till lagen.

Vi tycker att lagstiftaren ska kriminalisera tvångsgifte i en särskild bestämmelse i brottsbalken.

SEKRETESSLAGSTIFTNING, FÖRVALTNINGSLAGEN TVÅNGSGIFTE GENOM OMBUD

Inte nog med att tvångsäktenskap inte är förbjudet i lag och att utredningen inte heller föreslår kriminalisering av det. Det finns lagar i Sverige som försvårar bekämpningen av företeelsen.

Anta att Ali, 65 år, från Iran har ansökt om uppehållstillstånd vid Sveriges ambassad i Teheran. Han åberopar anknytning till sin fru Ayshe, 20 år, som är född, uppvuxen och bosatt i Göteborg. Hon är svensk medborgare men hennes föräldrar härstammar från Iran. Ali visar upp ett äkta iranskt vigselbevis. Han har dock aldrig träffat Ayshe utan har gift sig med henne genom hennes ombud.

Ayshe kommer till Migrationsverket och är förtvivlad. Hon uppger att hon har en kärleksrelation med en arbetskamrat, David, att hon älskar honom och vill gifta sig med honom och ingen annan. Hon berättar också att hon har tvingats att ge fullmakt åt en släkting i syfte att gifta bort henne. Hon vill absolut inte leva med Ali. ”Om Ali kommer till Sverige på grund av mig tar jag livet av mig”, säger Ayshe men hon vill inte att Migrationsverket ska skriva i avslagsbeslutet att hon har varit i kontakt med verket och berättat hur det ligger till. Hon säger också att hon kommer att dödas av sina släktingar om de genom ett avslagsbeslut får veta att hon har varit i kontakt med Migrationsverket och berättat sanningen.

Verkets praxis, som stödjer sig på 5 kapitlet 17 a § utlänningslagen, är att inte bevilja uppehållstillstånd om paret inte avser att sammanleva i Sverige. Frågan är hur verket ska formulera sitt avslagsbeslut så att man inte utsätter Ayshe för allvarlig fara. Problemet består i att enligt förvaltningslagens 17 § får ett ärende inte avgöras utan att den som är sökande

underrättats om en uppgift som har tillförts ärendet genom någon annan än honom själv och han har fått tillfälle att yttra sig över den. Enligt 20 § samma lag skall ett beslut varigenom en myndighet avgör ett ärende *inhålla de skäl som har bestämt utgången*, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild.

Migrationsverket kan alltså inte avslå Alis ansökan utan att i beslutet förklara för honom varför han inte får uppehållstillstånd. Migrationsverkets praxis är att ansvaret ligger hos den sökande; om en person inte öppet vågar ge uttryck för att hon inte vill sammanleva med den sökande, kan den omständigheten att hon *innerst inne* är emot sammanlevnaden inte läggas till grund för ett avslagsbeslut. Verket måste med andra ord ge Ali uppehållstillstånd.

Enligt 3 punkten i samma lagparagraf får dock skälen utelämnas helt eller delvis om det är 1. nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet, 2. skyddet för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden eller något jämförbart förhållande.

Räcker detta undantag för att avslå Alis ansökan utan att motivera beslutet? I undantagsfall skulle verket kunna göra det men häri ligger det verkliga dilemma. Om verket inte motiverar sitt beslut finns det all anledning för Ali och Ayshe's familj att misstänka att Ayshe är den som har påverkat utgången, såvida Ali inte tror att han utgör ett hot mot rikets säkerhet.

Den tjänsteman som tar emot Ayshe's uppgifter måste dokumentera samtalen och arkivera uppgifterna i Alis dossier. Enligt 16 § förvaltningslagen (1986:223) har i detta fall Ali rätt att ta del av det som har tillförts ärendet. Denna rätt gäller med de begränsningar som följer av 14 kap. 5 § sekretesslagen (1980:100).

Migrationsverket skulle kunna sekretessbelägga vissa uppgifter i Alis ärende men å andra sidan i enlighet med 14 kap 5 § sekretesslagstiftningen ska myndigheten *på annat sätt lämna parten, i detta fall Ali, upplysning om vad materialet innehåller*, i den mån det behövs för att han ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda.

Sekretess hindrar aldrig att part i mål eller ärende tar del av dom eller beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess begränsning i parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande av mål eller ärende. Bestämmelsen ger utrymme för att helt hemlighålla uppgifter för den sökande endast i utpräglade undantagsfall. Av rättssäkerhetsskäl måste utgångspunkten givetvis vara att den sökande ska ha full insyn.

Det förefaller som om den nuvarande lagstiftningen inte kan motverka tvångsäktenskap och allt vad det innebär för dem som drabbas. Med andra ord måste Migrationsverket bevilja Ali uppehållstillstånd trots Ayshe's ovilja och trots att verket vet att det rör sig om ett tvångsäktenskap.

Ska det verkligen vara så i det moderna jämställda Sverige - ett föregångsland i kampen mot hedersrelaterat våld? Varför måste Alis rätt - en iransk medborgare som aldrig har satt sin fot i Sverige - väga tyngre än Ayshe's liv och framtid? Hon är svensk medborgare och har aldrig satt sin fot i Iran. Varför är det möjligt i det demokratiska Norge att avslå en ansökan som Alis utan att motivera grunderna för beslutet i första instans? Borde det inte vara möjligt även i Sverige?

SLUTORD OCH FÖRSLAG

Med anledning av det ovan sagda tycker vi att utredningens resultat, förslag och förhållningssätt beträffande tvångsgifte är otillfredsställande och kontraeffektivt. Vi föreslår därför att regeringen ska tillsätta en ny statlig utredning med samma uppdrag som den aktuella, som ska gälla endast tvångsäktenskap. Den utredningen bör inte studera fenomenet endast utifrån ett juridiskt perspektiv utan väga in även de sociokulturella, socioreligiösa och ekonomiska faktorer som ligger bakom företeelsen. Utredningen bör också beakta de långtgående mänskliga och sociala konsekvenser som ett tvångsäktenskap har för offret. Tvångsäktenskap ska analyseras och bekämpas även som en allvarlig kränkning av mänskliga rättigheter och därmed ett hot mot den svenska demokratin, rättsväsendet och rättssäkerheten. Tvångsgifte bör därför hamna under allmänt åtal. Med anledning av brottets karaktär och allvarlighetsgrad föreslås också att preskriptionstiden för brottet tvångsäktenskap ska ha samma längd som vid mord.

En eventuell ny utredning måste utnyttja betydligt mer av de erfarenheter och kunskaper som finns i landet och ha en större referensgrupp och en större bredd när det gäller informationskällor. Vidare anser vi att utredningen bör titta på Migrationsverkets verksamhet och praxis när det gäller tvångsgifte och giftermål genom ombud. Utredningen bör också se över de delar av utlänningslagen och sekretesslagstiftningen som berör tvångsgifte.

Alla de som på olika sätt och med olika medel tvingar en person eller försöker att tvinga in en person i äktenskap ska dömas till ansvar eller delaktighet för tvångsäktenskap. Straffnivån bör variera beroende på motivet till brottet, graden av delaktighet och allvaret i de brott som begås i sammanhanget.

Nätverket Män mot hedersförtryck välkomnar naturligtvis förslaget om ökade utbildningsinsatser för verksamheter som kommer i kontakt med offren för barn- och tvångsäktenskap men vi menar att sådana insatser måste ha stöd från lagstiftningen för att vara effektiva, meningsfulla och motiverade.